

دین و توسعه

کلام اسلامی و توسعه (علوم نوین)
از جزوه درآمدی بر بومی سازی علوم نوین

علی رضاقلی

تهیه کننده: رضا مجیدزاده

خلق آدم را دو گونه آفرید
آن فرشته است و نداند جز سجود
نور مطلق، زنده از عشق خدا
همچون حیوان کنز علف در فریبی
از شقاوت غافل است و از شرف
از فرشته نیمی و نیمی ز خر
نیم دیگر مایل علوی بود
زین دو گانه تا کدامین برد نبرد
از ملائک این بشر در آزمون
از بهایم این بشر زان کابتر است

در حدیث آمد که یزدان مجید
یک گروه را جمله عقل و علم وجود
نیست اندر عنصرش حرص و هوا
یک گروه دیگر از دانش تهی
او نبیند جز که اصطبل و علف
این سوم از آدمیزاد و بشر
نیم خر خود مایل سفلی بود
تا کدامین غالب آید در نبرد
عقل اگر غالب شود پس شد فزون
شهوت ار غالب شود پس کمتر است

آدمی شکلند و سه امت شدند
همچو عیسی با ملک ملحق شده
خشم محض و شهوت مطلق شدند
در جهان باریک کاری‌ها کند
آن ز حیوان دیگر ناید پدید
دُرها از قعر دریا یافتن
یا نجوم و علم طب و فلسفه
ره به هفتم آسمان بر نیستش
که عماد بود گاو و اشتهر است

خوانده علمش احمقان بی‌فروز (مولوی)

این بشر هم ز امتحان قسمت شدند
یک گروه مستغرق مطلق شده
قسم دیگر با خران ملحق شدند
اوز حیوان‌ها فزونتر جان کند
مکر و تلبیسی که او تاند تنید
جام‌های زرکش را بافتن
خرده کاری‌های علم هندسه
که تعلق با همین دنیستش
این همه علم بنای آخور است
بهر استبقای حیوان چند روز

علم عبارت است از مساله، راه حل مساله و نقد
مساله هر اجتماعی به شدت جنبه جمعی و تاریخی یا
هویت جمعی و جاری دارد
دید خلاق جمعی یا زاویه دید تاریخی، برخی واقعیت ها
را مهم جلوه داده و برخی را بی اهمیت معنی می کند.

- رفتار اقتصادی و سیاسی جمعی و تاریخی از سرچشمه های فکری و عواقب ناخواسته آنها برخاسته است.
- جهان بینی اقوام بر نوع آرایش زیستی و تفکر جمعی آنها، مسایل مهم برای آنها و جایگاه پدیده ها تاثیر می گذارد: انسان در این جهان چه کاره است؟ از کجا آمده به کجا می رود؟ حقوق او در جامعه چیست؟
- در کلام این پرسش ها با خدا و صفات او آغاز و از مجرای رستگاری به انسان و نهادهای اجتماعی ختم می شود.
- ژرف ترین لایه های فکری نظام یافته نهادی شده به کلام تعلق دارد. آرای کلامی شیعه شیخ طوسی و علامه حلی و ... تا پیش از مشروطه تغییری نکرد و پس از مشروطه عمده اصول خود را حفظ نمود.

وجود خالق عالم و آدم، صفات خداوند
و ویژگی های انسان
نقش عقل و علم، محیط زندگی
توانایی انسان در اداره اجتماع و برخورد او با نهادهای اقتصادی و
سیاسی
مساله نبوت و امامت
مساله رستگاری فرد مسلمان

○ سرآغاز کلام شیعه: سعادت اخروی، محصول کمال نفس به معارف حقه و اعمال صالح است و تعلق انسان به دنیا و وابستگی عقل او به خواسته های جسمی و بدنی مانع از درک صحیح این معانی می شود. نیاز به یک امام است که وظایف سیاسی سنگینی دارد و کمتر به وظایف اقتصادی او پرداخته اند. او ارشاد و امر به معروف و نهی از منکر می کند. قواعد عقلی و وظایف دینی را به شیعیان تحمیل می نماید. نصب امام از وظایف مردم نیست و تمامی مسئولیت ها به طور غیرمستقیم بر عهده خداوند است. در نتیجه در زمان غیبت به صورت منفعل عمل کرد. در عصر حاضر تا جایی مسئولیت پذیرفته اند که زمینه ظهور امام آخر را فراهم سازند.

برگزیدگی

○ اعراض از دنیا

خداوند رستگاری اخروی فرد را تعیین می کند. حداقل رستگاری به بخشش خداوندی است. بندگان موظفند به فضل خداوندی امید داشته باشند (همسانی تقریبی شیعه و پروتستان).

هر کس ولایت ائمه را بپذیرد امید بخشش دارد و هر کس نپذیرد مشکل خواهد داشت به همین دلیل هر گناهی غیر از براندازی در بافت خودکامه قابل بخشش بوده است.

مفر شیعه از بعد تقی دنیا و مجبور کردن انسان، شفاعت و عبادت است. ثواب و عقاب از وظایف و عدل خداوند است. بحث عوارض الالام یا پاداش رنج نیز از این بعد است.

ندادن پاداش رنج ها با عدل خداوند
سازگار نیست

- آفات طبیعی مثل زلزله و سیل حتی آسیب حیوانات به انسان
- ستم مردم بر انسان
- رنج ناشی از اجرای اعمال مذهبی

دانشمندان تجربی ایرانی

- خوارزمی و زکریای رازی از دانشمندان تجربی قرون ۴ و ۵ هستند اما علوم آنها هویت جمعی پیدا نکرد و با مبانی کلامی مذهبی و ساختار سیاسی-اقتصادی سازگاری نداشت.
- (از نظر معرفتی) علم و عقل، مشترک لفظی هستند و تاکید بر آنها به معنای تاکید بر علوم نوین نبوده است (شعر مولوی).
- دنیا و بهره برداری از آن هدف نیست بلکه ابزاری برای عبور به آخرت است.
- از نظر غیر معرفتی نیز اقتصاد غارتی-معیشتی مهمترین مانع بوده است.